

Magad asszony, ha kevés a pénz...

A felkérés egy minap folytatott beszélgetés során többször elhangzott: irányítsam már rá a figyelmet a nők fokozódó gondjaira, aggodalmaikra, a reájuk leselkedő társadalmi-gazdasági veszélyekre és érdekképviseletükre. Se feminista, se elvakult „nőpolitikus” nem vagyok, mégis felvállaltam. Mert érzem, tudom, hogy mindez igaz, amit beszélgetőpartnereim elmondtak a nők helyzetéről és annak „perspektíváiról”. Az igazságok pedig figyelmet és nyilvánosságot érdemelnek – a problémák pedig megoldást. Még akkor is, ha az igaz szó keményen koppan. Mint például abban a mondatban, miszerint „A nők érdekeit a mi szocializmusunkban eddig mindig alárendelték a soros politikai érdekeknek”. Mert: ha a munka társadalmának ideológiája szerint a teljes foglalkoztatást hirdették meg, el kellett dobni a fakanelat, és gyári szalagmunka vagy íróasztal után kapni. Ha kevésnek vélték a népczaporulatot, szülni kellett. Aztán az elmélet szerint ideális a kétkeresős családmódel, meg a vendéglői kosztolás, a mélyhűtőt, előhűtőt, konzervkaja s a dolgozó nők „kikimélese”. A kíméletlen gyakorlat, a gazdasági gondok szerint pedig mára a főzőkanálhoz való visszakényszerítés – s mellé egyre több nő számára az aggodás, hogy elveszítheti munkahelyét. Mert a gazdasági szerkezetváltás szükségességei alapján elsősorban a női munkavállalókat fenyegetik a leépítések, rájuk leselkedik leginkább a munkanélküliség (azaz a kizárólag a család gondozó munkába szorulás). Vagyis a soros gazdaságpolitikai érdekek megfelelően sokaknak nem lesz munkahelye. Mert elbocsátani elsősorban az „irodai vattaembereket” fogják (de sok nő van közöttük!), meg a fizikai munkásokat és a szakképzetteket. (A nők 60 százaléka fizikai munkát végez! A keresők 50 százalékának nincs szakképzettsége!) Az előrejelzések azt jósolják, hogy a legnagyobb leépülés a mezőgazdasági ágazatban várható. (Jelenleg mintegy tízezer női munkavállalót számlálnak a Csongrád megyei mezőgazdasági szövetkezetekben, többségük fizikai munkaterületen, betanított munkásként dolgozik).

A munkahely (s vele az onnan származó keresetük) elvesztésétől, az újabb „soros alárendelődéstől” tartanak a lányok, asszonyok. Attól, hogy „leépítik” őket; hogy a foglalkoztatási feszültségek levezetődésének eszközevé válnak. Hogy elvesztik keresetüket, és akkor összeomlik a családi költségvetés (ami államilag deklaráltan kétkeresős modellű műfélének, odalesz a létbiztonság, s nem tudják törleszteni adósságaikat, garantálni gyermekeik tisztességes felnevelését és életútra bocsátását).

A „leépítési” félelem – akár honnan nézzük és akár hogy csúri-nyári-csavarjuk a dolgot – jogos. Alapja – többek között, de elsősorban – az, hogy a női munkaerő nálunk maig „másodrendű”, s éleződő versenyhelyzetben egyre kevésbé nyerésélyes, sőt mind hátrányosabb helyzetű a munkaerőpiacon.

Mielőtt látszólag minden női szolidaritást és elfogultságot nélkülöző fenti kijelentésemért nembéli társaim haragját fejre zúdítanám, sietek némi helyzetelemzéssel meggyőzni a tisztelt olvasót, hogy a „másodrendű” minősítés, sajnos, teljesen helyénvaló. Mert: a dolgozó nők felé szakértelen (a férfiak 80 százaléka szakképzett); a nők munkavállalásában többnyire döntő tényezők a családi körülmények, s ezek miatt kevésbé stabilnak tartott munkaerők; a bérezésük a férfiakéhoz képest elmaradott (többnyire kisebb bért kapnak azonos munkáért); s mert helyzetük napjainkban az említett és más okok miatt fokozottan hátrányosabbá válik.

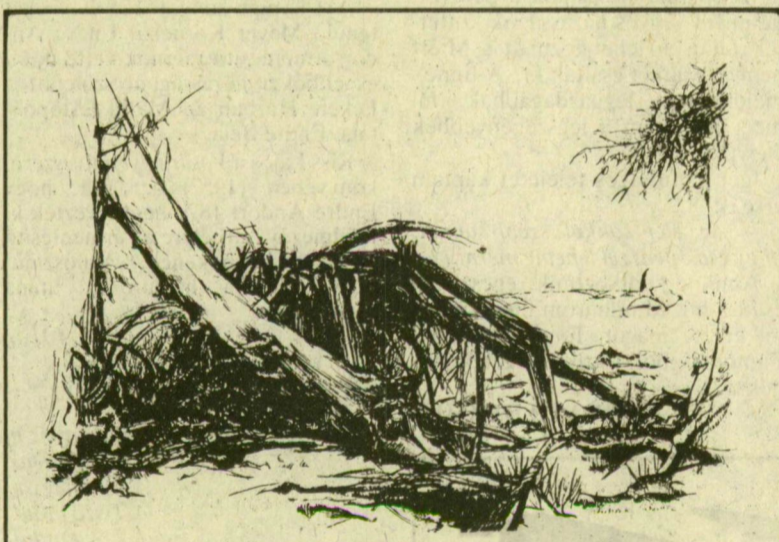
A nagy társadalmi helyzetelemzésben igazi jelentőségének megfelelően kellene áttekinteni a nők helyzetét, s nyíltan rávilágítani arra, hogy közülük jelentős rétegek sorsa gyors ütemben romlik. Munkaerőpiaci helyzetünk egyre hátrányosabb; a beröplő rovásukra nyílik tovább; sok rajtuk a fizikai munka terhe és a családi, otthoni terhek növekedésével csak súlyosbodik. Ahogy romlanak az életfeltételek, úgy kénytelen az asszony népmind többet felvállalni (szolgáltatni!) a háztartás teendőiből. Kezd ismét manufaktúráis jelleget ölteni a háztartások többsége (egyre kiáltóbb és élesedő ellentétben az „úrgazdagok” házimunka nélküli komfortjával). Olyan „háziüzemek” szaporodnak, hol a nők (esetleg némi családi segítséggel) kénytelenek rendszeresen főzni, mosni, vasalni, takarítani, varrni, kötni, befőzni „magad asszony, ha kevés a pénz” alapon megváltoztatva ezzel életmódjukat, szokásaikat. Még inkább háttérbe szorítván a szabadidő önművelő elfoglaltságait, a szellemi értékekhez való jutást, az emberi, családi, baráti kapcsolatok ápolását. S persze fokozván az önkizsákmányolást, a fáradtságukat, a fásultságukat. Ami egyenesen vezethet (a közéletből való teljes kivonulás mellett) a család „lelki” elhanyagolásához, a familia széthullásához. A váláshoz, a válás után pedig a gyermekeit egyedül nevelő nő (egyre többen vannak) még nehezebb sorsának kényszerű vállalásához. A gyermekeik felnevelése, ellátása érdekében bármilyen munkára hajlandó elvált anyák éppoly

nak a hölgyek között, kik nem találnak munkahelyet. Az országban a számuk (eyelőre még) lassan, de biztosan növekszik. (Szabolcsban tömegével vannak asszonyok, akik évek óta nem tudnak munkát, munkahelyet találni. S most majd vitatni lehet, jár-e nekik – s ha igen, milyen alapon és mennyi – munkanélküli-segély...)

Sorolhatnám még. A helyzetmutató képre mai viszonyaink árnyékai egyre erőteljesebben vetődnek rá; nem lehet őket észre nem venni. S nem lehet hagyni azt sem, hogy még sötétebbé tegyék a képet – kilátástalanná a perspektívát. Meg kell hallani minden hangot, ami újabb árnyékokat jelez, ami megoldandó problémákra figyelmeztet. Most például a nőknek a hangját. Annál is inkább, mert máig sincs igazi érdekvédelmünk. „Nőpolitikai tevékenység” ugyan fel-fellángolt kampányszerűen az elmúlt évtizedekben (1972-ben párttáborozatot is hoztak rá, bevezettek gyest, gyedet; egészségüket védő szűrővizsgálati lehetőséget stb.), folyamatos érdekképviselet azonban nemigen bontakozott ki (a Magyar Nők Országos Tanácsának is csak véleményező, javaslattevő jogot van). S talán ezért sokasodhattak fel az ellentmondások és gondjaink e téren mára ennyire. Lépés-kényszerrel teremtve.

Félreértés ne essék, beszélgetőtársaimmal – szövetkezetek, üzemek „nöfelelősei” – nem úgynevezett nőkérdéseket vetettünk fel, nem valamiféle új nőpolitikát sürgetünk. Valljuk, nincs „nőkérdés”, csak társadalmi kérdés van; nincs nőpolitika, csak társadalompolitika van. De ebben a társadalompolitikában a nők soros problémáival szembe kell nézni! S nem úgy kell a gondokat megoldani, hogy érdekeiket ismét – mint már történelmünk során annyiszor – alárendeljük a soros gazdasági-politikai érdekeknek!

SZABÓ MAGDOLNA

ANDRÁSSY GABRIELLA RAJZA

FÜZESSÉRY ORSOLYA

Sztriptíz

A tánc ütemére a fátyla felé hadonászna a sok fej nélküli torzó mert hús-húron peng egyre e szánalmas toborzó.

Megöngyilkoltak

(1988. nov. 15.)

A csöndet homályba fogni, alkudni emberbőrökre, okos fejeket leönteni mésszel, és röhögni, vadul kacagni, sántáni, visszhangzó, iszonyú hörgéssel röhögni, nézni ahogyan szétmarja a mész a hajat, bőrt, koponyát, agyat. Tiszta tükröz-szemről ragyogást csiklandozni, marm, míg szét nem röhögi magát az irdatlan hordó-hasú megvetés, míg dongáira szét nem hasad és keserűtartalmát fel nem issza a részvéten föld.

Baranyai Zoltán időszerűsége

A száz évvel ezelőtti helységnevtár szerint Nagy-Szölös Ugocsa vármegye Tiszán inneni járásának székhelye. 4185 magyar és rutén (mai szóhasználatnál kárpátukrán) lakossal, 764 házzal, katolikus és református esperességgel, ferences rendházzal, tanfelügyelőséggel közjegyzőséggel, telekkönyvi hatósággal, kórházzal, önkéntes tűzoltó egységgel, takarékpénztárral, adóhivatallal, járásbíróssággal, vasútállomással, postával és távirddal. Ukraín lakóinak ajkán annak idején Szevlyus volt a neve, de ma Vinogradovként találjuk a térképen, nem messze a magyar határtól, a Tisza mellett, Beregszásztól (Beregovótól) délkeletre.

Érdekes véletlen: 1888 decemberének egymást követő két napján egy-egy olyan jeles férfiú született ott, aki később szegedi lett: december 12-én Baranyai Zoltán, 13-án Obermayer Ernő.

A család

Baranyai Gyula (1859–1932) a Hunyad megyei Alpestes községben született. Déván végezte a tanítóképzőt, Budán a polgári iskolai tanárképző menziségtan és természettan szakát. 1878-tól elemi iskolában, 1882-től polgári iskolában tanított, 1886-ban lett a nagyszőlősi polgári iskola igazgatója. 1884 óta itt tanított Quinz Emília (1862–1928) tanítónő, 1887-től Baranyai Gyuláné. Három gyermekük született: Zoltán, Erzsébet és Gyula.

1889 szeptemberében ugyanebben az iskolában kapott állást özvegy Bartók Béláné Voit Paula (1857–1939) kilencéves Béla fiával, és négyéves lányával, Erzsébettel. Az ifjú Bartók Béla 1890 őszen a polgári iskola első osztályában Baranyai Gyula tanítványa lett. Mint a nagyváradi gimnázium második osztályos tanulója először nyilvánosan a nagyszőlősi polgári iskola jótékony célú hangversenyén szerepelt 1892. május elsején. Kevéssel utóbb elköltöztek a községből Pozsonyba.

1896-ban Baranyai Gyulát áthelyezték a szegedi III. kerületi állami polgári fiúiskolába, a későbbi Szent Imre polgáriba. Ennek lett igazgatója nyugdíjazásáig, 1922-ig. Tevékeny szerepet töltött be Szeged közművelődési és pedagógiai életében. Természettudományi, földrajzi, számtani, geometriai, gazdaságtani tankönyveket, neveléstani szaktanulmányokat írt, tevékeny dolgozott ki a polgári iskola reformjára (1912), majd az egységes középiskola megteremtésére (1920).

Felesége a „felsőbb leányiskola”, a mai Tömörkény gimnázium elődjében tanított 1913-ig. Már Nagyszőlősen is írogatott az Ugocsa Vármegye című lapba. Szegeden egyebek közt 1908-ban az ifjúsági könyvtárakról írt tanulmányt.

Bartók Szegeden (1981) című könyvecskémben megírtam, hogy Bartók első szegedi kapcsolatai Baranyaiék révén keletkeztek. Ezeket szaporította a Balázs Bélával és König Péterrel kialakult kapcsolata.

Lányuk, Baranyai Erzsébet (1894–1976) szüleinek nyomdokába lépett. Polgári iskolai tanári képesítése után angolai és amerikai tanulmányutakon gazdagította ismereteit. 1938-ban a szegedi egyetemen neveléslélektanból magántanári habilitációt szerzett, majd megszervezte és 1949-ig vezette a híres Új Iskola Neveléslélektani Kutató Allomását. Utána az Akadémiai Pszichológiai Intézetének lett főmunkatársa.

Kisebbségi fiuk, Baranyai Gyula (1897–1977) már Szegeden született. Itt kezdett zeneiskolai tanulmányait a Zeneművészeti Főiskolán folytatta, és 1927-ben gordonkatornára készült. Mint katonazenekari karmester és gordonkaművész tette nevét ismertté.

A tudós

Baranyai Zoltán még gimnazista volt, amikor a Magyar Nyelvőrben első cikkei megjelentek. Ő figyelt föl először Tömörkény műveiben az élő sajtós jelentésére. A tanyai népek a Városhoz való kapcsolatát jellemezte ez a szóhasználat: „Ha azt mondja, hogy házamegyek, akkor azt mondja, hogy a városba megyek. Ha ellenben bárholnan a tanyája felé megy, akkor azt mondja: megyek elő.”

Ady nálunk című könyvemben közöltem Baranyai Zoltánnak Ady Vér és arany című kötetéről írt lelkes méltatását a Szeged és Vidéke 1908. január 12-i számából. Elsőéves egyetemi hallgató volt ekkor, magyar-rancia szakos, az Eötvös Kollégium tagja. Párizsi tanulmányai után 1911-ben kapta meg oklevelét, és kezdett a fővárosban tanítani. A világháborúban tüzer élnagyként megbeszél, több kitüntetéset kapott. 1920-ban jelent meg A francia nyelv és műveltség Magyarországon című könyve, amelynek alapján 1922-ben doktori fokozatot kapott a pécsi egyetemen

1926-ban a szegedi egyetemen A francia nyelv és műveltség a 18. században tárgykörből magántanári képesítést szerzett. Fordított franciából magyarra, sőt Ady több versét franciára is átültette. 1923–29 közt Eckhardt Sándorral szerkesztette a Revue des Etudes Hongroises et Finno-Ougriennes című magyarságtudományi folyóiratot.

A diplomata

Baranyai Zoltán 1920-ban a svájci magyar nagykövetség sajtóattaséja lett Genfben, majd a Népszövetség mellett működő magyar titkársághoz került. 1938-ig titkári, szakértői, majd delegátus-helyettesi minőségben részt vett a Népszövetség közgyűlésein. Kormányképviselő és szakértő volt a nemzetközi munkaügyi értekezleteken. 1924-ben miniszteri titkár, 1930-ban követségi tanácsos, 1937-ben miniszteri tanácsos lett.

Bartók Béla családi levelezése (1981) több helyen föl bukkan a neve. Nem csak a szegedi évekből, hanem későbbi időkben is. 1931-ben Bartók részt vett Svájcban a Népszövetségnek egy kulturális tanácskozásán: Baranyai Zoltán ajánlotta neki a szállodát, amellyel meg volt elégedve. Amikor pedig Bartók Amerikába ment, éppen Baranyai volt, aki mint chicagói főkonzul meghosszabbította útlevelét.

Baranyai Zoltán 1946-ban a párizsi békekonferencia magyar fődélegátusa. 1947-től az indianai egyetem tanára. 1948. október 25-én Chicagóban hunyt el.

A kisebbségi szakértő

A Népszövetség munkájában való részvételének ma ismét időszerűvé vált terméke volt az először 1922-ben, másodsorban 1926-ban megjelent könyve, A kisebbségi jogok védelme címmel. Ebben összegyűjtötte, eredeti francia szöveggel és magyar fordításban közzétette a Nemzetek Szövetségének (a Népszövetségnek) az utódállamokkal (Csehszlovákia, Jugoszlávia, Románia, Ausztria) kötött szerződéseit, amelyek a kisebbségek, elsősorban természetesen az ez országokban maradt legnagyobb népesség, a magyarság jogait rögzítették. Így pl. a Romániával Párizsban 1919. december 9-én aláírt szerződés I. fejezetének 2. cikke kimondta: „Románia kötelezi magát, hogy az ország minden lakosának születési, állampolgársági, nyelvi, faji vagy vallási különbség nélkül az élet és szabadság teljes védelmét biztosítja.” A 8. cikkben: „Egyetlen román állampolgár sem korlátozható bármely nyelv szabad használatában a magán- vagy üzleti forgalomban, a vallási életben, a sajtó útján történő vagy bármilyen közzététel terén vagy a nyilvános gyűléseken.” A 11. cikk: „Románia hozzájárul ahhoz, hogy az erdélyi székely és szász közületeknek a román állam ellenőrzése mellett vallási és tanügyi kérdésekben helyi önkormányzatot engedélyezzen.”

Anélkül, hogy eltűnőznék ezeknek a Népszövetségtől szavatolt kisebbségi jogoknak a jelentőségét, hiszen tudjuk, e szerződés a királyi Romániában is jórészt írott malaszt maradt, napjainkban nagyon érezzük hiányát, hogy a második világháborút követő párizsi békeokmányok meg ezeket a szerződéseket sem ismételték meg. Amde a régiek érvényességét sem vonta vissza senki, így volta képpen ma is hatályban vannak, tehát megtartásuk számonkérhető volna. Egyébként a könyv tartalmazza még Baranyai úttörő jelentőségű tanulmányát is a kisebbségi jogvédelem történetéről és újabb fejleményeiről.

Baranyai Zoltán születésének centenáriuma fölveti a természetes kívánságot: hasznos lenne A kisebbségi jogok védelme című gyűjteményének új kiadása.

PÉTER LÁSZLÓ